

Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi
Aqrar Elm və İnnovasiya Mərkəzi
Əkinçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu

**Payızlıq taxıl səpinində zəruri
aqrrotexniki tədbirlər**
a.e.ü.f.d. Dosent: İ.M. Hacımməmmədov

Q U B A
**(2 noyabr 2018-ci
il)**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə respublikamızın milli iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi ilə əlaqədar olaraq müxtəlif sahələr üzrə Strateji Yol Xəritəsini təsdiq etmişdir. Qeyd edilən sənəddə Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsində respublikamızda aqrar sektorun mövcud vəziyyəti, problemləri müzakirə olunaraq onun inkişaf dinamikası və istiqamətləri müəyyən olunmuşdur. Təsdiq olunmuş Strateji Yol Xəritəsində kənd təsərrüfatı sahəsinin 2020-ci ilədək strateji baxış, 2025-ci ilədək olan dövr uzun müddətli baxış, 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün hədəf baxış əks olunub ki, bu da kənd təsərrüfatı sahəsində həm orta, həm də uzun müddətli dövr üzrə strateji inkişaf hədəflərinə çatmaq üçün dövlətin ardıcıl mərhələlərlə icra ediləcəyi aydan yol xəritəsinə malik olmasını ifadə edir.

Eyni zamanda, Azərbaycan hökuməti qeyri-neft sektorunun, xüsusən də aqrar sahənin inkişaf etdirilməsi üçün çoxlu sayda hüquqi aktlar qəbul edilmiş və həyata keçirilməkdədir. Azərbaycan hökuməti kənd təsərrüfatının inkişaf etdirilməsi üçün daima maddi dəstəyini həyata keçirir. Buna misal olaraq hər hektara görə pambığa, ipək qurduna, toxum istehsalçılarına ayrılan subsidiyalar. Kənd təsərrüfatı texnikalarına, gübrələrə, pestisidlərə tətbiq edilən güzəştlər bunlara əyani misaldır. Bu gün biz cənab nazir İnam Kərimovun çağırışına qoşularaq Sizlərin yanında olmaq, problemlərinizlə maraqlanmaq, bunların həllində gücümüzü sizlərlə birləşdirmək Azərbaycan dövlətinin aqrar sektora qayğısının ifadəsidir.

Əkinçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutunun mandatına daxil olan bitkilər

1. YUMŞAQ BUĞDA -*T. AESTIVUM L.*
2. BƏRK BUĞDA -*T. DURUM DESF.*
3. ARPA -*HORDEUM VULGARE L.*
4. QARĞIDALI -*ZEA MAYS L.*
5. NOXUD -*CICER ARIETINUM L.*
6. MƏRCİMƏK -*LENS CULINARS MEDIC.*
7. YONCA -*MEDICAGO SATIVA L.*
8. XAŞA - *ONOBRYCHIS VICIAEFOLIA SCOP.*
9. SOYA - *GLYCINE HISPIDA MAXIM.*
10. TÜTÜN -*NICOTIANA TABACUM.*
11. ÇƏLTİK -*ORUZA SATIVA.*
12. YEM NOXUDU -*PISUM ARVENSE.*
13. LƏRGƏ -*VICIA SATIVA.*

Payızlıq taxılların böyümə və inkişafına, məhsuldarlığına təsir edən amillər

I qrup

Nizamlanmayan amillər

- İllik yağmurların miqdarı
- Günəş radiasiyası
- İllik fəal temperaturların cəmi
- Küləyin sürəti

II qrup

Nizamlanan amillər

- Torpağın becərilməsi
- Keyfiyyətli toxum
- Səpin müddəti
- Səpin norması
- Gübrələrin verilməsi
- Alaqlarla mübarizə
- Yaşıl malanın çəkilməsi
- Suvarma
- Xəstəlik və zərərvericilərlə mübarizə
- Yığımın vaxtında və keyfiyyətlə başa çatdırılması və s.

İstehsal olunan dənin keyfiyyət göstəricilərinə mənfi təsir edən amillər:

- ❖ **Gübrə normalarına düzgün riayət olunmaması;**
- ❖ **Yetişməmiş dənlər;**
- ❖ **Dənin sünbüldə cücərməsi;**
- ❖ **Bitkinin xəstəlik və zərərvericilərlə sirayətlənməsi;**
- ❖ **Alaq otlarının mövcudluğu;**
- ❖ **Yağışların və vaxtsız suvarmanın təsirindən dənin rəngini itirməsi;**
- ❖ **Yığımın gecikdirilməsi;**
- ❖ **Qurutma prosesində dənin zədələnməsi;**
- ❖ **Yığımdan sonrakı saxlanma qaydalarına riayət olunmaması.**

Taxıl əkinlərində səpin qabağı tədbirlər

- Səpinə qədər görülən işlər:
 - a) Sahənin sələf qalıqlarından təmizlənməsi və ya doğranıb sahəyə səpilməsi;
 - b) Sələfdən asılı olaraq şum və ya 8-12 sm yumşaltma, diskləmə və malalama;
- Torpağın aqrokimyəvi analizi;
- Toxum və gübrə tədarükü;
- Səpinin həyata keçirilməsi.

Sahənin sələfdən asılı olaraq becərilməsi

1. Sahə taxıl altından çıxmışsa ilk növbədə bitki qalıqlarının çıxarılması və ya doğranaraq sahəyə səpilməsi;
2. Sahənin 8-12 sm dərinlikdə üzlənərək yuşaldılması;
3. 25-27 sm dərinlikdə şumun aparılması;
4. Ağır diskli və ya Şirvan malası ilə sahənin hamarlanması (suvarmada lazer malanın istifadəsi tövsiyə edilir);
5. Səpinin aparılması.

Cərgəarası becərilən bitkilərdən sonra sahəsinin hazırlanması

1. Cərgəarası becərilən bitkilərdən (qarğıdalı, çuğundur, pambıq, tütün və s.) sonra sahənin sələf qalıqlarından təmizlənməsi və ya doğranaraq sahəyə səpilməsi;
2. Sahədə 25-27 sm dərinlikdə şumun aparılması
3. Ağır diskli və ya Şirvan malası ilə sahənin hamarlanması (suvarmada lazer malanın istifadəsi tövsiyə olunur);
4. Səpinin aparılması.

Yonca bitkisindən sonra sahənin becərilməsi

- 1. Yonca biçildikdən sonra 25-27 sm dərinlikdə şumun aparılması;**
- 2. Şumdan sonra yoncanın köklərini doğrmaq üçün iki istqamətdə ağır diskli maladan istifadə;**
- 3. Sahəyə 2,4D amin duzu və ya müvafiq herbisidin çilənməsi.**

Şumun aparılması

GÜBRƏ SƏPƏN

Ađır diskli mala

Dişli mala

Toxumun tədarük edilməsi

- 1. Bölgənin torpaq-iqlim şəraitinə uyğun sort seçilməlidir;**
- 2. Mənşəyi məlum olan, tam təmizlənmiş, kondisiyaya çatdırılmış, sertifikatlı toxum istifadə edilməlidir;**
- 3. Toxumun sürmə və digər göbələk xəstəliklərinə qarşı müvafiq fungisidlərlə işlənməsi mütləqdir.**

Əkinçilik ET İnstitutunun rayonlaşmış taxıl sortlarının bölgələr üzrə yerləşdirilməsi

Tövsiyə edilən bölgələr	Rayonlaşmış sortlar		
	yumşaq buğda	bərk buğda	arpa
Suvarma	Əzəmətli 95, Qobustan, Murov 2, Qırmızı gül 1, Aran, Tale 38, Zirvə 85, Fatimə, Şəfəq 2, Pərvin, Əsgəran, Xəzri	Bərəkətli 95, Qarabağ	Qarabağ 22, Qarabağ 33, Cəlilabad 19, Sadiq
Nəmliklə tam təmin edilmiş dəmyə	Aran, Qızıl buğda	-	Qarabağ 22, Qarabağ 33, Nuranə
Nəmliklə qismən təmin edilmiş dəmyə	Aran, Ağalı, Ləyaqətli 80	-	Cəlilabad 19
Nəmliklə təmin olunmamış dağlıq dəmyə	Qobustan, Aran, Qızıl buğda, Ləyaqətli 80	-	Cəlilabad 19, Qüdrətli 48, Dəyanətli
Nəmliklə təmin olunmamış quraq dəmyə	Qobustan, Əzəmətli 95, Nurlu 99, Günəşli, Ləyaqətli 80, Gilavar	Bərəkətli 95, Qarabağ	Cəlilabad 19, Dəyanətli

Gübrə normaları və istifadəsi

1. Torpağın aqrokimyəvi tərkibindən asılı olaraq səpinə qədər şum altına üzvi (10-20 ton) və səpin qabağı becərmədə azotun illik normasının 25-30% fosfor (250-300), kalium (100-120 kq və f.ç.) gübrələrin verilməsi;
2. Səpinlə birlikdə kompleks mineral gübrələrin verilməsi (Ammofos və ya Nitroamofoska 100-150kq f.ç.);

Dağlıq və dağətəyi bölgələrdə səpin müddəti, norması və üsulu

Səpin müddəti: dağlıq və dağətəyi şəraitdə payızlıq taxılların səpini sentyabrın 20 - oktyabrın 20 aralığında başa çatmalıdır.

Səpin norması: payızlıq buğdanın səpin norması sortdan asılı olaraq hektara 4,0-4,5 (180-220 kq) milyon ədəd, arpanın səpin norması isə 3,0-3,5 (150-160kq) milyon ədəd çüçərən dən götürülməlidir.

Səpin üsulu: səpin adi cərgəvi üsulla, cərgəarası 15 sm olmaqla aparılmalıdır.

Aran bölgələrdə səpin müddəti, norması və üsulu

Səpin müddəti. Suvarılan aran rayonlarında buğdanın optimal səpin müddəti oktyabrın 20-i ilə noyabrın 10-u arasına hesab olunur.

Səpin üsulu. Suvarma şəraitində buğda əsasən adi cərgəvi üsulla səpilir. ƏETİ-də aparılan təcrübələr göstərir ki, suvarma şəraitində **buğdanın tirəli** səpin üsulu ilə səpilməsi daha yaxşı nəticə verir. Bu üsulla aparılmış səpinlərdə dən məhsuldarlığı adi cərgəvi səpinlərə nisbətən sortlardan asılı olaraq 5-8 s/ha arasında yüksəlir.

Səpin norması. Payızlıq buğdanın adi cərgəvi səpinlərdə optimal səpin norması hektara 4,0-4,5 milyon (180-220 kq), tirəli səpinlərdə isə 3,0-3,5 milyon (130-140 kq) cücərən dən hesab olunur. Arpa səpinlərində isə cərpəki üsulda 3,0-3,5 mln (150-160kq), tirəli səpinlərdə isə 2,0-2,5mln(90-120kq).

Səpinlə birlikdə hektara fiziki çəkiddə 100-150 kq mürəkkəb gübrənin (nitrofoska və ya ammofoska) verilməsi yaxşı nəticə verir.

Toxum dərmanlamaq üçün 200 kq toxuma 0,08-0,1 L hesabı ilə Raksillə və yaxud 0,6 L Vitovaks 200 FF-lə dərmanlamaq lazımdır.

Toxum səpən

Tirə üsulu ilə səpin

Tirəli səpində herbisidlərin çilənməsi

İki ləpəli alağ otlarına
qarşı ***Taystar***
herbisidi 15 qr/ha

Yabanı vələmirə
qarşı ***Campel***
herbisidi 600 qr/ha

Vərdələmə əməliyyatının əhəmiyyəti (Dəmyə bölgələrində)

1. Toxum və torpaq arasında sıx təmas yaradılması;
2. Torpağın üst münbit qatının külək eroziyasından (sovurma) qorunması;
3. Torpağın alt qatında olan nəmliyin toxum olan qata qaldırılması.

Værdøna

**Diqqətinizə görə təşəkkür
edirəm!**

